

AHISKALI ŞAİR CABİR XALİD'İN SANAT DÜNYASI

Prof. Dr. Asif HACILI*

Soldan ikinci Cabir Xalit, üçüncü Asif Hacılı (1980'li yıllar).

Günümüzde Ahıska Türklüğünün millî ideallerini ifade eden istidatlı ediplerinden biri, Azerbaycanın Emektar Medeniyet Xadimi, Azerbaycan Yazıcılar Birliğinin üyesi **Cabir Xalit**'dir. 1951 yılında Semerkant'ta dünyaya gelmiş, 1959'da ailece Azerbaycan'a göç etmiş, 1969-74 yıllarında Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde tahsil etmiştir. 1974-1985 yıllarında Saatlı ilçesinin Şirinbek köyü ortaokulunda Azerbaycan dili ve edebiyatı dersleri vermiştir. 1985'te Köy Medeniyet Evinin rehberi olmuştur. Şairin şiirleri, gazete ve dergilerde, edebî yıllıklarda yayımlanmıştır. *Yurda Dua Etmedikçe* adlı şiir kitabı İstanbul'da yayımlanmıştır.

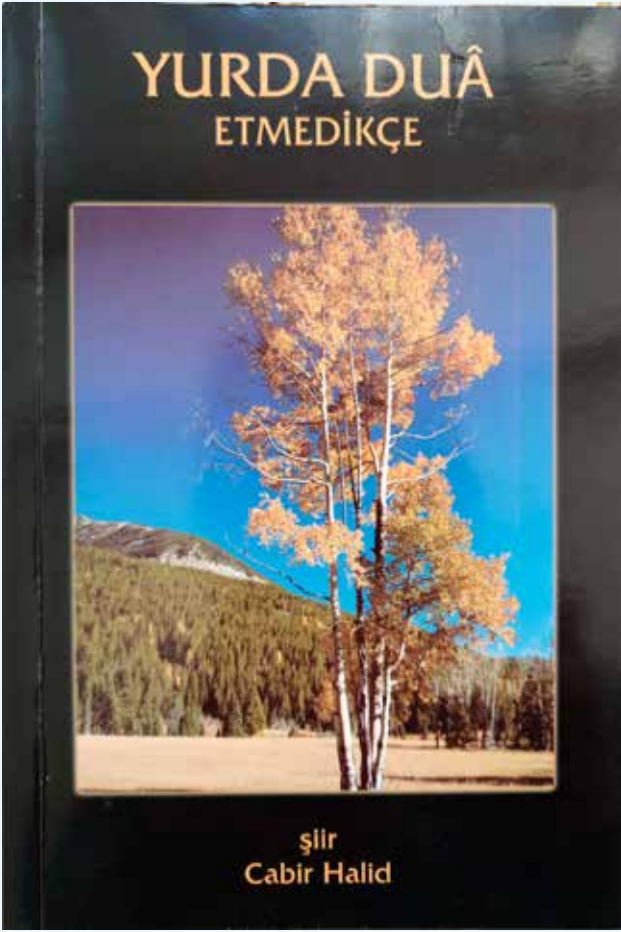
Edebiyat ve folklor bilicisi ve asil vatanperver olan Cabir Xalit için şiir, ilk önce millî ruhun ifadesi, yurttaşlarını 'Vetene sesleyen' (vatana çağırın) amildir. Cabir, bedfî yaratıcılığı da millî folklorlardan ve klasik şiirimizden beslenmektedir. Cabir Xalit şiirin hikmet hesap edildiği klasik edebî-felsefî geleneğin takipçisidir. Bu bakımdan onun aşağıdaki fikirlerini,

sanatının merkezi olarak kabul etmek gerekir:

*Bu şairlux ne hekmətdür,
Her dileği xoş muratdur.
Bu şairlux düzi söyler,
Her sözü müz ibret için,
Bir ilhamdan hediyeür.*

Cabir Xalit şair olmaktan önce halk adamıdır, vatanperverdir. Hele gençliğinden vatan mücadelesinin faal iştirakçisi, "Veten" Cemiyetinin liderlerinden biri, "Veten eşqi" gazetesinin redaktörü olmuş Cabir Muallim'in sanatının başlıca mazmununu vatan aşkı, yurt hasreti ve millî mücadele teşkil eder. Cabir Muallim'in şiirinde 'ana yurt' esas konu, yüksek değer olarak terennüm olunur. Vatan, Cabir Xalit'in şiirlerinde kimsesiz kalmış bir anadır. Ocakları sönmüş dede yurdudur, "bizim dere"dir. "Bir gözəlin yanağında ber karaca haldur! Bin yillux xas paldur; havam, suyum, toprağım, taşım,

* Bakü, Azerbaycan Üniversitesi.

yüzüm, gözüm, yücelen başım, yüreğim, ciğerim, canım, şekerim, şerbetim, hem tuzum, tadım, hürmetim, penahım, arxam, yetenim..." dir. Cabir Halid, eserlerinde vatanla evlât sevgisini ifade ediyor. Soydaşlarını doğma yurda sesliyor (çağırıyor):

*Cabir diyer, qaxsana ya,
Gül edrefen baxsana ya,
Alıp da gösken taxsana ya.
Bir solmiyan güldür Veten!*

*Hem haxıldur, hem de dildür,
Tatli-tatli gün, ay, yıldür,
Sen meremin ona bildür,
Gör hali ne haldur Veten.*

Şairin hayalinde vatan, ruhsal bir varlık gibi canlanır, poetik detaylar ve çizgiler, bütün manzarayı meydana getiriyor:

*Bu yurtda yüz midür kövlerin sayı
Burdan ayax açar bizim Kür Çayı
Yayılr nennisi, hayi-harayı
Bir qaya bir çaya baş egmişdür, baş
Bir eglet maşini, eglet, a qardaş
Bir şekil çekem.*

*Tağlar elvan urbay geyer, sarımur,
Duman foşisidür, yerden sürünür,
Her yanda şikiyat-şübhe görünür,
Neyçündür günorta gül gözünde yaş,
Bir eglet maşini, eglet, a qardaş
Bir şekil çekem...*

Bu gibi şiirlerinde yurdun dağları, çeşmeleri, bulutları, çayları mifopoetik duyumla canlandırılır, insanileştirilir. Lirik kahraman ve tasvir olunan çevre arasında psikolojik paralellik kurulur. Şairin iç dünyası, yaşantıları kenar muhite sirayet eder.

Cabir Halid, aynı zamanda, sürgün poeziyasında vatan yolunda çalışmak, eliyalık gibi kutsaldır: "Vatan işi en yüce bir işimiz... Qolay midür xalq işine alışmax / Evliyalux, xıdırluxdur çalışmak..." Ancak yurdu yurt eden de millî ruhdur, vatan sevgisidir. Cabir için de yurt, yalnız tabiat, dağlar, obalar değil; hem de xalqın millî meneviyatıdır, medeniyetidir, ana dilidir. Uzaq diyarlarda, bilhassa Sovetler dzamanında yasak olunmuş Türk adını yaşatıp beyan etmek özü de cesaret ve kararlılık isterdi. Cabir o devirlerden hemşerilerine Türklük şuurunu, dil sevgisini telkin ederdi:

*Türk dilidür senin adın,
Var ol, yaşa, ana dilim.
Pal kimidür senin tadın,
Var ol, yaşa, ana dilim.*

Şair için vatan, manevî borçdur ve bu yurt borcu mukaddes üqeddes anlamdır. Şair bütün varlığı ile bu borcu ödemeye çalışıyor, soydaşlarını da buna çağırıyor:

*Cabir, gücüm yolumdaki nurdadır,
Nerde olsam kible semtim yurdadır,
Köküm burda, qol qanadım burdadır,
Bu torpağa, ben bu ele borçluyum.*

Bu nurlu yol, fedakârlık, yiğitlik, kahramanlık ister. Bunu iyi anlayan şair, soydaşlarını sadakate ve mücadeleye çağırıyor:

*Veten sene amanatdur,
Var olduğun, sübut eyle!*

Lakin şairlik farklı bir kavramdır. Diğer insanlardan farklılık, seçilmişlik demektir, seçilmiş insan ise tenhadır, yalnızdır. Bu tenhaliği ağırlaştırır odur ki, şairin kısmetine *vatansızlık* derdi düşmüştür. Gurbette olan şair olarak, vatan da yalnızdır,

kimsesizdir, evlatlarından irak düşmüştür. Ancak bu tenhalık hem de düşüncedir, kendini anlamaktır, dünyayı anlamaktır:

*Hani ya bayaxki eş-ehbep, şadlux,
Gene derdiminen yalağuz qaldım.
Sanki edrefimdür yabanlux, yadlux,
Gene derdiminen yalağuz qaldım.*

*Yalağuz bir olan Allah'i derler.
Yalğuzdur mehbesde en yigit erler.
Yalğuzdur can veten sevduğum yerler,
Gene derdiminen yalağuz qaldım...*

*...Cabir, qoyma seni derd süze, eme,
Uyup kor şeytana bele gem yeme.
Allah kimi adil dost ki var, deme,
Gene derdiminen yalağuz qaldım.*

Cabir'in şiirlerindeki bedbin notlar bazen Ahıska Türklerinin vatan ağıtlarına yaklaşıyor ve poetik ritm xalq deyimlerinin kuruluşuna benziyor. Bu hususiyet, müellifin "Yüz bin Türk'ün söylediği" kaydıyla başlayan ve bununla halk geleneğine bağlanan, "Ağlama gözlerim, ağlama!" adlı destanında yüksek sanatkârlık ve duygusallıkla meydana çıkar. Şairin "değiş" olarak adlandırdığı bu destandan aşağıdaki parçalar eser hakkında fikir veriyor:

*Niya bele bextsiz oldux,
Ağlama gözlerim, ağlama!
Açıldux, saraldux, soldux
Ağlama gözlerim, ağlama!..*

*44'de Vetenden ayrıldux,
Ağlama gözlerim, ağlama!
Saman olup da savruldux,
Ağlama gözlerim, ağlama!*

Cabir Xalid sanatının mühim bir konusu da dinî-felsefî ve didaktik arzularından ibarettir. Yüce Tanrı'ya sığınmak, emeli salih olmak, imana sadakat, inancın korunması, talihin mânası, hayat ve ölüm, maarif, tahsil gibi konular, bu şiirlerin gâyesidir. İnsanlık, edeb ve marifet, talim ve terbiye, aile, halk, millet, cemiyet, sevgi, merhamet gibi anlayışlar şairin eserlerinde sanatkârlıkla terennüm olunuyor.

Cabir Xalid hadiselerin, mahiyetini kavramaya çalışan mütefekkir şairdir. Hayatı derinliğine kavradığından, onun sanatında mutlak bedbinlik yoktur. Allah'ın inayetine, hakkın ihtişamına,

Asif Hacı, Cabir Xalid'le.

adaletin zaferine inanıyor. Âlemi pozitif ruhla kavriyor ve bu hissi, etrafındakilere da aşıyor. İnsanları "pencereleri açmağa", "baharı karşımağa" çağırıyor. Cabir Xalid, şahsî hayatında ve eserlerinde, acılara eygilmeyen, talihinin amansız darbelerinden sarsılmayan, gururunu kırmayan, dahilî gücüyle çirkinliklere ve şerre karşı galip gelen örnek bir şahsiyet olduğunu gösteriyor. Bu menevî gücü ona, Allah'a olan imanı, halkına sevgisi ve vatan aşkı veriyor. Cabir Xalid, hakk yolunun yolcusudur ve bu yolda Yüce Allah'a sığınıyor; kendine, soydaşlarına, insanlığa merhamet diliyor. Özünün, dostlarının, elinin, insanlığın Tanrı imtihanından yüzü ak çıkmasını arzu ediyor.

*Gözel Allah dizimizi bükmez olsun,
Gâh o yana, gâh bu yana çekmez olsun.
Aclıq ile imtihana çekmez olsun.
Gül açmalı bağrımızın başı yandı,
Gözel insan, bu gün yaman imtihandı.
İmtihandan üzü ağ çıx.*

Aziz dostumuz, qardaşımız, meslekdaşımız, kasırgalı deryada kocaman dağa benzer Şair Cabir Xalid'in insanlık, Türklük ve sanat imtihanından yüzü ak çıkıp, geri dönmeden ve severek adımladığı Hakk yoluna nur arzu ediyoruz.